

Írta: Sörös László

Törvények közt bújócská

Az egyszerűség kedvéért nevezzük őt Ancsának! Illik rá ez a név, mert a szép cigánylányok közül való, s a természet megajándékozta bőkezűen mindennel, ami a szépséghez kell. Mindezekon felül értelmes is, jól kommunikál.

1990 nyarán érkeztek meg két hűgával az otthonba. Két öccsük a csecsemőotthonba került. A lányok az első időszakban megszeppentek voltak. Nehezen nyíltak meg, állandóan Ancsa közelségét keresték. Kapóra jött az öthetes táborozási program, így ők is elutaztak velünk. A tábor a Balaton partján, egy nevelőotthon területén szerveződött, s a két otthon növendékei között jó barátság szövődött már évek óta. Az első két héten minden a legnagyobb rendben volt, semmi sem zavarta a gondtalan nyaralást. A harmadik héttől azonban fel kellett figyelni a nevelőnek arra, hogy a paftner otthon növendékei közül, különösen a 14-16 év közötti cigányfiúk csapatosan szinte mindig a táborban vannak, s azokat a programokat látogatják előszeretettel, ahol Ancsa is ott van. Ekkor történt Ancsával az első komoly, négy szemközti beszélgetésünk, s még nem is sejtettem, hogy ez egy olyan sorozat része, mely az én gondolkodásomat formálja át. Megbeszéltük, hogy mi a barátság, meddig mehet el egy 13 éves lány a fiúkkal való kapcsolatokban.

Látszólag mindent megértett, sőt azt is megígérte, hogy igyekszik a fiúkat meggyőzni arról; hogy csak bizonyos programokra jöjjenek át hozzánk, s csakis akkor, ha a feladataikat már teljesítették, s nevelőik tudják, hogy hol vannak. Nagyfokú együttműködési készsége ellenére látszott, hogy nagyon hízeleg neki ez a helyzet.

Az első konfliktus a táboron kívül következett be. A fiúk nevelője keresett meg, s mondta el, hogy komoly verekedés tört ki két fiú között azért, hogy ki járjon Ancsával. Ancsa semmit sem tudott az ügyről, s kijelentette, igazából egyik fiú sem érdeklő. Az éjszakai éber ügyeletet átszerveztük a kollégákkal, mert sejtettük, hogy most már nem lesz vége a zűröknek. A következő éjjel az egyik éjszakai nevelő elcsípte Gézát, amint Ancsáék sátrába akart bemászni. Ancsa két hűgával lakott egy sátorban, s mint kiderült, a két kislány aznap egy másik sátorba zsúfolódott be, az ott lakók egyetértésével és konspirációjával. A fiú semmit nem volt hajlandó mondani, Ancsa szerint beszélgetni akartak nyugodtan a fiúval, s nem érezte, hogy normát sértett volna a magatartása.

A nevelőkkel közösen úgy döntöttünk, hogy a hátralévő pár napra már nem küldjük haza Ancsát. Nyilvánvalóvá vált számomra azonban, hogy otthon Ancsával fel kell dolgozni a történeteket. A tábor végül is sikeresen zárult, s a mintegy 50 gyerek élményekkel gazdagon szállt buszra. Szívszorító volt nézni a 16 éves kisportolt, megtermett Gézát, amint félrehúzódva sírt.

Hazaérkezésünkkel az itthoni kollégák beszámoltak többek között arról is, hogy hetek óta délutánonként egy piros Zsiguli kering a nevelőotthon parkja körül, s a benne ülő cigány fiatalok több gyerekünkkel szóba elegyedtek; mint kiderült, Ancsa után érdeklődtek. Az itthoni gyerekek Ancsa nevét még nem ismerhették, hiszen rögtön eljött velünk táborozni. Pár nap múlva megérkezett a lányok édesapja, aki – bár kategorikusan támadta a gyámhatóságot intézkedéseért – hajlandónak mutatkozott együttműködni. Kérte, hogy hétvégére engedjem el vele a lányokat.

Pár hét eltelt, s elkezdődött az iskola. A gyerekek rendszeresen tanultak, a csoportban elfogadták őket. Sokat beszélgettem ebben az időszakban Ancsával. Kiderült, hogy már együtt élt egy fiúval. Anca szerint náluk minden lánynak van barátja 13-14 éves korban, s a szülők ezzel egyet is értenek.

Pár hét múlva az apa ismét meglátogatott bennünket, s a hét végére hazavitte a gyerekeket. Vasárnap estére nem hozta vissza őket. Hétfőn telefonált, hogy elromlott az autója, de hozza őket. Délután meg is érkezett. Ezután kéthetente elvitte a gyerekeket. De beszélgetéseinken a kisebbek elmondták, hogy szüleik gyakran veszekszenek és verekszenek. Ebben a helyzetben nem engedhetjük el a gyerekeket, s kértük az apát, hogy intézményen belül látogassa őket. Nehezen, de belenyugodott, s délután távozott az intézetből.

A három lány este eltűnt. Keresésünk eredménytelen volt. Másnap a rendőrség a szekrénybe bújva találta meg a gyerekeket.

Ezután a lányok nagynénje keresett meg bennünket, hogy mint rokon, szeretné szünetekre elvinni a gyerekeket. A gyámhatósággal egyeztetve erre lehetőséget is kapott. A szünet elején meglátogattuk őket. A két kicsi otthon volt, Anca moziba ment. Távozásunkkor a lépcsőházban Anca egy fiatalemberrel jött szembe, zavarban volt. „Ő a Tibi – mondta –, tudja, akiről már beszéltem magának.”

A szünet után ismét hosszasan beszélgettünk Ancsával. Lassan oldódott, s elmesélte, hogy az apja minden alkalommal elengedte a fiúhoz, és a nagynénitől is mindig hozzá megy, vele is alszik a fiú szüleinek lakásán, akik befogadnák szívesen, szeretik őt.

Meglátogattuk együtt a fiú családját. Egyszerű körülmények között, de rendezetten élő cigánycsaládot találtam, akik eleinte nem tudtak mit kezdeni a látogatásommal, védekeztek, háritottak, bizalmatlanok voltak velem. Másfél óra alatt eljutottunk addig, hogy megoldást kellene találni, s nem hagyni a dolgokat maguktól rossz irányba fejlődni.

Felajánlottam, hogy a fiú látogathatja Ancsát, akinek roppant fontos, hogy tanuljon, s legalább a nyolc általánosa legyen meg, bár szerintem Ancsának tovább kellene tanulnia, mert jó képességű, tehetséges gyerek.

A fiú látogatta Ancsát, s havonta egyszer a gyerekek mehettek a nagynénihez. Tavasszal, egy vasárnap délután, a tavaszi szünet után, a park mellett megállt a piros Zsiguli. Anca odaszaladt, és beült. A kocsit elindult, s mire a nevelők ocsúdtak, már el is tűnt. A keresés, a családok meglátogatása, rendőrségi segítség kérése eredménytelen volt. Anca eltűnt! Hónapokig nem jelentkezett. Bízunk abban, hogy előkerül, s ezért elértük, hogy az iskolában év végi osztályozó vizsgát tessen a pótvizsgák időszakában. Júliusban a rendőrség megtalálta, s visszahozta hozzánk. Nagyon sokat beszélgettünk, mindenről szívesen mesélt, kivéve, hogy hol volt, mindig azt mondta, hogy jó helyen. Intenzíven készült, augusztusban sikeresen pótvizsgázott, de másnap ismét elszökött. Ekkorra már az intézeti gyám és a gyámhatóság kezdeményezésére fel kellett őt terjesztenünk különleges intézeti elhelyezésre Esztergomba.

A körözés most sikeres volt, és két nap múlva Anca visszakerült hozzánk. Elmondtam neki, hogy sikerült Esztergomban megbeszélni, hogy ha jól tanul és nem szöki meg, akkor havonta elengedik hozzánk, és a szüneteket is itt töltheti, s én majd meg fogom engedni, hogy elmehessen a fiújához. Szeptemberben azonban telefonáltak Esztergomból, hogy miért utaltunk be terhes lányt hozzájuk? Kérték, hogy azonnal menjek el, mert a leány senkivel nem hajlandó tárgyalni, csak velem.

Másnap elmentem. Anca nagyon rosszul nézett ki. Sírt, zokogott. Megbeszéltük a lehetséges alternatívákat. Ha meg akarja szülni a gyermeket, akkor egy anyás otthonba kerülhet, ahol a szülés után is együtt maradhat a kisbabával. Meg is szakíthatja a

terhességét, Esztergomban. Ő egy harmadik megoldást javasolt, amivel meglepett. Megszakítatja a terhességét, de hadd kerüljön vissza hozzánk, mindenben elfogadja az én útmutatásomat, nem fog megszökni. Felhívtam a gyámot telefonon, s megbeszéltük, hogy Ancsa visszakerül hozzánk, az én felelősségemre – nem bíztak Ancsa szavában. Az igazat megvallva én sem, de reménykedtem. A terhességmegszakítást rövid határidőn belül meg kellett csinálni az időhatár miatt. Az orvosok megértőek voltak, elvégezték azonnal a szükséges vizsgálatokat, én beszereztem a szükséges papírokat és gyámi hozzájárulást a műtéthez. Kitzúzték a műtét idejét, s előkészítették Ancsát. Fialat kora miatt tágitókat alkalmaztak. Délután csörgött a telefon, s a nőgyógyász üvöltve követelte, hogy kerítsem elő a lányt, mert életveszélybe is kerülhet, maradandó károsodásokat szenvedhet el. Kiderült, hogy Ancsa a kórházból megszökött.

A doktor úr ilyen eseteinkben az elmúlt évek alatt emberségről tett tanúbizonyságot, s igyekezett bennünket támogatni, amikor a felelősségről és anyaság vállalásáról beszélgetett a lányokkal. Egy lehetőségem volt, Ancsát a föld alól is elő kell keríteni. Felkerestem a fiút és a szülőket, de ők azt állították, hogy nem tudják, merre van. Hiába mondtam, hogy a lány életveszélybe is kerülhet. Már indultam volna, amikor a fiú édesanyja utánam szólt. Várjon tanár úr egy kicsit! Tényleg életveszélyben is lehet az a gyerek? Sajnos igen, válaszoltam. Az anya beszólt a belső szobába, Ancsa gyere ki, s Ancsa előjött a nagy ruhásszekrényből. Összepakoltunk, és a fiú kíséretében visszamentünk a kórházba. A műtét után Ancsát visszahoztam az intézetbe. A megkezdett tanévben már nem tudtuk sehova beiskolázni, ezért a varrónőnk mellett a varrodán tanult varrni, rövid idő alatt nagyon jó eredménnyel. A karácsonyi szünetre elengedtem a fiú szüleihez. A szünet lejártakor Ancsa nem jött vissza. Elmentem a fiúékhoz, nem volt ott, kérés nélkül kinyitották a ruhásszekrényt, mindenhová néztek be nyugodtan. Itt volt, de innen időre visszament, legalábbis tőlük elindult. Feljelentés, körözés a szokásos módon. Eltelt három hónap, és a rendszeres körözés ellenére Ancsa nem került elő. Ekkorra már végleg elvesztettem a reményt. Áprilisban egy délelőtt váratlanul beállított Ancsa az irodába. Örültem, hiszen magától jött el. Rengeteg gondolat kavargott a fejemben, de elhatároztam, először hagyom beszélni. Mindenféléről mesélt, kiderült, hogy járták az országot, vásárokon árult, lakókocsiban laktak. Egyszer csak elkomorult az arca, s megkérdezte: „Miért nem élhetek én úgy, ahogyan szeretnék?” Megdöbentett a kérdése, mert igazából erre választ adni nem tudtam. „Terhes vagyok, már a negyedik hónapban, s szeretném megszülni, és együtt felnevelni a társammal, aki a gyerek apja. A fiú szülei befogadnak, segítenek. A társam dolgozik, és mellette tanul a dolgozók esti iskolájában, hogy utána a jogosítványt is megszerezhesse. Nem akarok otthonba menni, nem akarok bujkálni, s nem akarom, hogy a gyereket elvigyék tőlem csecsemőotthonba...” Szinte megfogalmazhatatlan érzések és indulatok kavargtak bennem. Itt ül egy sokat megpróbált, 16 éves alig múlt cigánylány, akinek az életébe gyermekvédelmi megfontolásokból, s a törvények betű szerinti alkalmazásából beavatkoztunk. Akinek önálló véleménye van a vele kapcsolatos történésekről. Aki remek emberré cseperedett, de ez a stabil szocializáció egy etnikai kisebbség belső törvényeinek felel meg, nem a többség elfogadott társadalmi normáinak. Normasértő-e a magatartása? Mást kér-e önmaga számára, mint ami az emberi és gyermeki jogok szerint neki jár? Itt ülök vele szemben én, aki 18 éve dolgozom a gyermek- és ifjúságvédelemnek nevezett valamiben, ismerem társadalmunk vonatkozó törvényeit, hatósági eljárásait, ezek következményeit. Tudom a perspektívákat e rendszerből való kimenetekre. Mi az én szerepem, feladatom? A fennálló rendhez lojális közalkalmazott legyek-e? Segítő kapcsolatot nyújtó szociális partner? Hivatás-e az, amit csinállok immár lassan húsz éve? Jól látom-e vagy rosszul, hogy a két választás antagonisztikusan feszül szembe egymásnak ebben

a helyzetben? Kompetens vagyok-e a döntéshez egymagam, vagy a döntésben egyenrangú kompetenciái vannak Ancsának is? Be kell-e vonnom másokat is a döntésbe? Kell-e itt olyan döntést hozni, ami megváltoztatja az eddigieket? Elég-e egy jó megoldás, és az kinek jó? Kinek kell, hogy jó legyen, a társadalomnak, a törvényeknek, nekem, Ancsának, vagy mindenkinek egyszerre?

Valószínűleg mindezek meglátszottak kívülről is rajtam, mert Anca megszólalt: én nem akarok bajt Laci bácsinak, de eddig még senki sem próbált nekem úgy segíteni, ahogy Ön. Tessék megmondani, hogy mit lehet tennie, s majd eldöntjük, hogy jó-e az nekünk! Időt akartam nyerni. „Beszélnem kellene a fiúddal is” – mondtam. „Itt sétál kinn, nem mer bejönni!” Ilyen szégyent már régen éreztem. Mit képviselek én? Hatalmat tételeznek fel rólam, amelytől félni kell? Tettem én olyat eddig, ami hatalmi pozícióból történt? Rá kellett döbennem, hogy csak ilyet tettem, tettünk eddig Ancsával kapcsolatban.

Sokáig beszélgettünk, most már hármásban, s a beszélgetés végére kialakult bennem a megoldás lehetősége.

Anca visszatér az otthonba, de nem kell itt maradnia. Havonta egyszer jelentkezik személyesen, akkor megkapja pénzben azt az összeget, amit minden gondozottra ellátmányként megállapítottunk. Bármilyen problémája van, azonnal jöjjön, írjon, vagy telefonáljon, s mi is igyekszünk gyakrabban látogatni.

Azóta Anca megszülte a kisfiát. Kapja a méltányossági GYES-t, a családi pótlékot, tőlünk a havi ellátmányt. Rendszeresen látogatjuk őt, s ő is hűségesen kijárt hozzánk, amikortól ezt a pici életkora lehetővé tette. Társa még mindig nem törvényesen a férje. Anca most nemrég lett nagykorú, s iktatóba került a gyámhatósági határozat, mely megszüntette az intézeti nevelését.

A megkönnyebbülés, amit éreztem, nem adott igazi feloldozást. Egyértelművé vált előttem, hogy a család-, gyermek- és ifjúságvédelem egész rendszerét, struktúráját, gyakorlatát szabályozni, törvényekkel alátámasztani lehet, meg lehet közelíteni az elmélet és a gyakorlat oldaláról, sok mindent lehet, de egyet nem hagyhatunk figyelmen kívül! A kiindulási oldalnak mindig a gyermek mellett, s egyértelműen az ő érdekeit szem előtt tartva kell megfogalmazódnia. Egyáltalán nem biztos azonban, hogy a gyerek érdeke, joga és vágya azonos a társadalmi sztereotípiák rendszerben fellelhetőkkel, s az sem biztos, hogy egy többség képes helyesen gondolkodni egy jelentős kisebbség helyett.

Újabbán Anca nálunk nevelkedő 15 éves hűgát rendszeresen látogatja egy csinos, 17 éves fiú. Higgyék el nekem, őszintén izgulok!